

JOSEP M. ROVIRA. *Renacimiento y arquitectura. El Palacio de la Generalitat*, Edicions de la Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona, 1998, 238 pp.

Des de l'excel·lent treball pioner de Josep Puig i Cadafalch i Joaquim Miret i Sans publicat a l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* el 1911 fins a l'obra recentíssima (1998) de Joan Ainaud de Lasarte, el Palau de la Diputació del General —seu avui de la Generalitat— ha despertat un notable interès dins la historiografia de l'art català. Entre les obres de les darreres dècades cal destacar les pàgines que hi dedicà Joaquim Garriga dins el volum corresponent de la història de l'art català publicada per Edicions 62 (1986), o les de Maria Antònia Perelló a la seva tesi doctoral sobre l'activitat constructiva a la Barcelona del segle XVII (1996) i, sobretot, els estudis de Marià Carbonell sobre l'Escola del Camp de Tarragona i la introducció de les formes clàssiques a l'arquitectura catalana del Cinc-cents (1986 i 1989). Amb aquests antecedents, Josep M. Rovira dibuixa els segles XVI i XVII com un temps que va sortir de la foscor només darrerament, també pel que fa a la història de l'arquitectura, alhora que lamenta la inexistència encara avui d'un estudi profundit de la part gòtica del Palau de la Generalitat.¹

L'autor és professor d'història de l'art i de l'arquitectura de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona. A partir d'aquests orígens acadèmics i professionals el seu estudi presenta un resultat notable en l'esforç per fer confluïr les perspectives de la seva pròpia disciplina amb les de la història general. El sol fet d'assajar aquesta mena d'aproximació global a l'edifici civil més important de l'edat moderna que es conserva al país constitueix ja una bona notícia. A la presentació del llibre, el mateix autor defineix la seva proposta de treball com a una «investigació policèntrica». Aquesta és, sens dubte, una de les principals virtuts de l'obra. La petjada d'aquest plantejament és ben present a la seva estructura. Després de la preceptiva presentació, l'autor ens proposa dos capítols de contextualització general —sobre la Catalunya en transició dels anys 1590-1630 i sobre el paper concret que hi juga la Diputació del General— i altres dos referits més concretament a l'anàlisi de l'obra en el seu context urbà i dels models clàssics als quals s'ajusta.

Per començar, doncs, Rovira ens parla de les condicions d'integració de Catalunya a la Monarquia hispànica. Remarca la necessitat de fer notar les diferències entre el model polític vigent a la Catalunya d'inicis de l'edat moderna i l'actual —i la necessitat de no establir forçats paral·lelismes. Poc després d'aquesta entenimentada puntualització, però, afirma l'existència d'Espanya a partir de la unió entre Isabel i Ferran el 1464. Fa un repàs historiogràfic a la Catalunya del Cinc-cents que comença cronològicament pels estudis de Reglà i Elliott. A l'autor anglès l'acusa de cometre anacronismes però el mateix Rovira introdueix en l'ànim del rei la voluntat d'*amular las características propias de cada reino y unificar todo el Estado*» (p. 27). Terreny difícil, el de la definició política de la Catalunya moderna.

1. JOAN AINAUD DE LASARTE. *El Palau de la Generalitat de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988; MARIÀ CARBONELL I BUADES. *L'Escola del Camp de Tarragona en l'arquitectura del segle XVI a Catalunya*, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1986; i *Arquitectura classicista a Catalunya, 1545-1659*, tesi doctoral, Departament d'Història de l'Art, Facultat de Geografia i Història, Universitat de Barcelona, 1989; JOAQUIM GARRIGA I RIERA. «La capella nova del Palau de la Generalitat», a *L'època del Renaixement*, s. XVI, volum IV de la *Història de l'Art Català*, Edicions 62, Barcelona, 1986, pp. 191-196; MARIA ANTÒNIA PERELLÓ I FERRER. «La Diputació del General o palau de la Generalitat», a *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1996, pp. 213-222; i J. PUIG I CADAFALCH, J. MIRET I SANS. «El Palau de la Diputació General de Catalunya», a *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, X (1911), pp. 385-480.

En aquest context, assenyala l'important paper de l'arquitectura com a representació: cridada a actuar com a substitutiu d'altres missatges ideològics més directes transmesos a través de la paraula o els textos (en aquest sentit, encara que assenyala el fet, no acaba de treure profit de l'anàlisi de l'omnipresència a l'edifici de la Diputació). Un palau per a una institució en expansió calia que fos clarament representatiu d'aquest canvi. El punt de partença del llibre de Josep M. Rovira el constitueix precisament la darrera topada entre els consistorials de la Diputació i un decret de Felip II, amb motiu del projecte d'ampliació del Palau el 1597. La seqüència dels fets és ben coneguda per la historiografia: el monarca rebé les tendencioses notícies sobre un hipotètic propòsit per part dels diputats i oïdors d'edificar per a la Diputació una fortalesa en ple cor de Barcelona. A la memòria del rei acudiren els moments de gravíssima tensió política viscuts durant les torbacions dels anys 1588-1589 i 1591-1592 —i encara, de fet, no resoltos a través del perdó als implicats que havien estat bandejats del país. Felip II reaccionà ordenant de males maneres l'aturada immediata de les obres. Calia evitar que allò que havia estat un simple tancament del Palau mitjançant uns contingents armats de menestrals desorganitzats pogués convertir-se en un bastió militar al mig de la ciutat. Era una experiència que el monarca no podia negligir.

Rovira parteix de l'anàlisi de la carta enviada pel monarca al consistori, però no aprofundeix en aquesta línia explicativa. No fa esment de les acusacions de pretendre bastir un presidi aliè al control reial formulades contra la Diputació. En una anàlisi curiosa del document considera, en canvi, «amable» la carta enviada pel rei als diputats el 1597 exigint el reconeixement de la traça. Amable només perquè els anomena «amados», com a part d'un simple tractament formulari. Veu la carta en una clau diferent a la de la resta de la historiografia anterior: com una mostra de l'interès «objectiu» —en paraules seves— del rei per l'arquitectura del seus regnes. Rovira la interpreta en funció del desig del rei d'imposar un estil a una institució que no considera capacitada estèticament per a encarregar un edifici d'acord amb els corrents classicistes moderns. El rei no es preocupa tant de la nova dimensió simbòlica de l'edifici, sinó sobretot que respongui al seus cànons estètics predilectes. Es tracta d'una interpretació que no sembla respondre a les evidències documentals sobre les quals havien construït la seva els historiadors anteriors del Palau. A més, el mateix Rovira acaba per reconèixer que el rei no va poder influir gaire en l'execució final de l'obra, atès que el projecte inicial presentat al consistori coincideix prou exactament amb l'edifici que ens ha pervingut. Sembla, per tant, que no debien ésser les qüestions arquitectòniques les que preocupaven més en aquest afer Felip II.

A criteri de Rovira només es pot acusar el monarca de mantenir una voluntat intervencionista. En aquest sentit, el primer capítol contextualitzador, ens mostra la temperatura de les relacions entre rei i Principat a través del conflicte per la publicació de les Constitucions del 1599 i la posterior captura d'alguns consistorials de la Diputació fins al virregnat de l'arquebisbe Terés. Assenyala la unitat d'acció entre el Consell de Cent i la Diputació durant el conflicte com a exemple de resposta habitual davant l'agressió política exterior. Respecte a això, potser cal insistir més en l'existència de diverses posicions polítiques dins la societat catalana i al si de les institucions i no pas en una unitat interna que sovint no existeix —per exemple el 1591-1592, amb l'existència temporal de dues diputacions que s'autoproclamen legítimes— o d'un enfrontament només entre institucions. Precisament un dels personatges que mostrarà aquesta pluralitat d'opcions polítiques a la Catalunya finisecular serà qui sembla el principal impulsor de l'obra, el diputat eclesiàstic de família tortosina Francesc Oliver de Boteller, abat de Poblet entre 1583 i 1598, una de les personalitats polítiques de major interès i complexitat del seu temps.

Rovira assaja una anàlisi de la trajectòria històrica de les institucions catalanes modernes en clau excessivament defensiva i que no quadra, per tant, amb la realitat de l'expansió edilícia de la seu de la Diputació. Per això, Rovira es pregunta per què la façana de Sant Jaume és tan poc «medieval» en un temps i un país que «*defiende sus poderes ancestrales tan obstinadamente*». El viatge contextualitzador de Rovira travessa també els territoris del bandolerisme, la conflictivitat interna d'una societat feudal en crisi i la resposta reial de les primeres dècades del Sis-cents. Tanca aquesta primera part amb un espai dedicat a l'anàlisi de la «identitat de Catalunya» entre 1590 i 1630, el període constructiu de la reforma del Palau de la Diputació.

El segon capítol de l'obra de Rovira vol apropar-nos a «Una institució en el ojo del huracán: la «Deputatió» del General de Cataluña». Per fer-ho segueix Elliott i els problemes dels anys 1621-1623 —derivats del manicement del virregnat d'Alcalá, un cop mort Felip III—, la proposta olivarista de la «*Unión de Armas*» i l'obertura de les Corts el 1626, amb el paper protagonista de la Diputació en tots aquests esdeveniments. Assenyalava la coincidència cronològica entre l'acabament de l'edifici i el fracàs de les Corts i repassa quins eren els trets bàsics del sistema polític català, què era la Diputació i quines les seves competències, seguint fil per randa l'obra de Víctor Ferro.

Fent un tractament lleuger, Rovira parla de les altres cases del General a Barcelona i fora, construïdes o reformades una mica abans i durant la mateixa època. A la capital només esmenta el Palau i les cases del General i Bolla sense parlar de les petites cases dels guardes ordinaris a cadascun dels portals de la ciutat. I és que la Diputació no només cerca un edifici simbòlic al centre urbà, sinó també una xarxa adequada a la seva funció recaptadora que faci un lloc a la institució entre els punts de referència de tots els catalans. Més endavant explica l'extracció del consistori 1596-1599 i la seva decisió d'ampliar el Palau. Assenyalava com les compres de cases annexes al Palau se succeeixen al llarg de la segona meitat del Cinc-cents, en un procés continu de creixement de l'edifici vers la catedral, d'una banda, i vers la plaça de Sant Jaume, de l'altra. Aprofundeix en els diversos aspectes del projecte dissenyat el 1596, tant pel que fa a les reformes interiors com al disseny de la façana.

L'autor defensa l'existència d'una tradició catalana —que abastaria des dels edificis civils gòtics als palaus del carrer Montcada— que tendeix a reforçar els elements interiors de l'arquitectura —patis, escales monumentals— sense prestar la mateixa atenció a les façanes. Una voluntat de gaudi interior més que no pas d'aparença externa que Rovira considera medievalitzant i que la façana classicista de Sant Jaume trencaria. El responsable intel·lectual d'aquesta innovació hauria estat Oliver de Boteller, entestat a portar a Barcelona l'estil classicista rebut des d'Itàlia per l'Escola del Camp de Tarragona. Per justificar la crida d'Oliver a Pere Blai, l'autor considera que «*estamos ante un arquitecto y una arquitectura [la nova classicista] valorados en ciertas partes de la archidiócesis de Tarragona por diversos representantes del "bras eclesiástico"*». Ara bé, mort l'abat Oliver de Boteller el 1598, el projecte de Blai sembla haver-se posat en discussió. El 1599 és el mateix consistori el que, davant el mal curs de les obres, reclama la presència de l'arquitecte reial Francisco de Mora present a la ciutat amb motiu de la celebració de Corts —on els estaments posen en discussió els fonaments del projecte. De Mora, però, defensa la façana de Blai —a qui havia conegut durant l'estada del tracista a la cort el 1597— de les crítiques dels consistorials, i hi introdueix només petites modificacions.

Els primers resultats de l'obra semblen decebedors: el 1602 s'esgota el termini de quatre anys concedit per les capitulacions inicials a Blai per acabar l'obra i només s'ha aixecat una tercera part del projecte. Rovira analitza el perquè del retard i la naturale-

sa de les «imperfeccions» que hi detecta el consistori. Fins a quin punt les obres suposaren una càrrega per a les finances del General? El balanç de les Corts del 1626 serveix per mostrar les despeses globals de la Diputació durant el primer quart del Sis-cents. Rovira intenta deduir a partir d'altres fonts quina partida es dedicava a les obres del Palau. La relació entre una i altra magnitud permeten afirmar que cap any no es destinava més d'un 5% dels ingressos al finançament de la reforma del Palau.

El tercer capítol, «Arquitectura y resignificació de la ciudad: mito y realidad en la cultura urbana barcelonesa», vol situar la reforma del Palau de la Diputació com a clau en la consolidació d'un nou centre urbà en sintonia amb l'herència mítica i clàssica de la ciutat. Nou pol que respon també a les noves pulsions socials de les classes i les institucions dirigents. Una aproximació d'aquest tipus demana un esforç globalitzador que Rovira assaja —com en el curs de tot el llibre— amb èxit i convenciment desigual. Comença analitzant l'interès del Consell de Cent, la Diputació i l'arquitecte reial Francisco de Mora per crear un espai públic en el que avui és la plaça de Sant Jaume. Rovira no cerca l'opinió de la ciutat a través de la documentació del Consell de Cent, sinó només de les Rúbriques de Bruniquer. Com a resultat d'aquesta voluntat conjunta, parla de «resignificació» d'aquest espai. No accepta, però, la idea de la ciutat a la recerca d'un centre ben definit, fins aleshores inexistent, que defensa Amelang —a partir dels exemples de Florència i Venècia amb les grans places de la Signoria i Sant Marc. L'autor considera que aquest centre ja existia però actuant d'una altra manera: com a successió d'edificis representatius lligats per placetes i patis.

Relaciona un seguit de cites —normalment de Bruniquer— sobre conflictes diversos entre el Consell de Cent i la Diputació, encara que puntualitzant que tot sovint les dues institucions es donen la mà. Repeteix una i altra vegada la primacia del primer sobre la segona «*porque autores a los que hemos consultado [que no cita] insisten en la preponderancia del Consell de Cent sobre cualquier otra institución del Principado y los condados*» (p. 125). Amb la historiografia adient arriba a la conclusió que els membres rectors d'una i altra institució s'assemblen massa per trobar-se radicalment i permanentment enfrontats. Per a Rovira, prestigiar Sant Jaume, entra en aquesta gamma de propòsits comuns. L'anàlisi dels grups socials rectors de la capital, noblesa urbanitzada i ciutadania honrada, el porta a situar-los en un tràmit de fusió progressiva. La voluntat de construir un nou centre no es deu únicament a aquesta fusió —no aclareix gaire perquè una cosa porta a l'altra— sinó també a una altra sèrie d'elements: el que ell anomena de mentalitat, cultura i distribució espacial. Cal per això, una anàlisi de la difusió de l'humanisme a la ciutat, sobretot a través de la història del llibre. Un repàs a vol d'ocell confirma l'arribada de tractats italians i el seu consum a Barcelona per part dels mestres de cases.

Amb la mateixa perspectiva analitza diverses obres sobre la ciutat de Barcelona —des de Jeroni Pau (1491) a Francesc Calçà (1588)— que mostren els orígens mítics de la ciutat i la petjada romana. Aprecia, però, fondes diferències entre la visió d'un i altre: mentre el primer ens mostra una ciutat en crisi el segon la presenta com a capital «*de reino dominado por un monarca extranjero*» (p. 145). En la mateixa línia, altres obres com la *Descripció de les excel·lències de la molt insigne ciutat de Barcelona* de Jeroni Jorba (1589) o la *Coronica Universal* de Jeroni Pujades (1609) resulten encara més mitificadores del passat i el present de la ciutat. Tots aquests autors identifiquen restes arqueològiques clàssiques que assenyalen un centre urbà on avui trobem la plaça de Sant Jaume i el seu entorn. L'anàlisi d'obres que posen de relleu la cultura nobiliària, com ara el *Discurso de la fuente de la verdadera nobleza* de Francesc de Gilabert, permeten explicar per què el treball de Blai no és valorat pel mateix consistori que insisteix a corregir-lo: «*las artes mecánicas no*

han alcanzado, en el sentir medio de la nobleza catalana, categoría intelectual superior» (p. 139). Així, la preeminència de la feina del fuster del general, Jaume Soldevila, en alguns dels elements de la construcció, sense que Blai hi pugui imposar els seus criteris, serveixen Rovira per remarcar que el nou «arquitector», a la pràctica, encara continua sense controlar tot el procés constructiu.

L'arribada dels temps moderns sembla potenciar el pas de la ciutat policèntrica (medieval) a una altra de monocèntrica —basant-se en les reformes renaixentistes a Màntua, Milà o Roma. Ara bé, el mateix autor reconeix que generalitzar aquesta tendència al cas barceloní resulta una mica forçat. Això perquè en el conjunt de la ciutat, sense unes necessitats funcionals noves, el cas de l'ampliació del Palau de la Diputació constitueix una excepció. A les primeres dècades del segle XVI només troba «alteraciones del maquillaje urbano», reformes a interiors i façanes, amb petites modificacions respecte a les construccions medievals. Es detecten més novetats cap a mitjan segle: s'edifica la muralla de mar com a nou centre defensiu, però també lúdic —a la qual, tot seguint els treballs de Guàrdia i Garcia Espuche, dedica una atenció preferent— i diverses construccions conventuals, la majoria a zones despoblades del Raval.

La dinàmica de les comparacions de vegades resulta eixorca: d'una banda reconeix les limitacions de Pere Blai, qui es veié forçat a adaptar la façana del Palau als condicionaments d'espai del seu davant —a falta d'una plaça que es construirà dos-cents anys més tard. Després, però, compara les dimensions de l'amplada i l'alçada de la façana amb les de la plaça de Sant Jaume, proporció que, per motius obvis, Blai mai va poder tenir en compte, a partir d'un coeficient, a més, que no expressa quines magnituds amida. Confronta després aquest coeficient amb el d'altres palaus renaixentistes per mostrar unes proporcions semblants, però, a l'hora de la veritat, fictícies.

El darrer capítol resulta molt interessant pel que fa a l'esforç per lligar les obres del Palau amb un seguit de models arquitectònics italians. «De los «enfrents Sant Jaume» a la fachada de «tramuntana»: arquitectura como «ars combinatoria», ens mostra la posició de Rovira en el debat entorn de la figura de Pere Blai. Posa en dubte el seu caràcter de primer introductor del classicisme a Catalunya, en benefici de les capacitats d'un altre tracista, el canonge Jaume Amigó, enriquit tècnicament en les seves estades a Roma. Per arribar a aquest final, comença per una opaca anàlisi de les proporcions de les façanes de Blai i Ferrer. Sembla correspondre més exactament a la tipologia d'un informe tècnic adreçat a especialistes, més que no pas a una obra divulgativa (hauria estat millor situar-la en un apèndix al marge del cos de l'obra?). Pel que fa a les proporcions l'autor hi intueix un Blai que es debat entre la cultura familiar «medievalitzant» heretada del pare, mestre de cases, i la dels manuals impresos que consulta, sobretot els llibres de Sebastiano Serlio. Alguns canvis a les finestres de la façana introduïts el 1608, fan insistir Rovira en la importància dels canvis introduïts amb posterioritat al projecte inicial de Pere Blai: «su actuación en la ampliación de la parte de Sant Jaume acaba siendo un trabajo de intento de control de la construcción de una obra que poco a poco va dejando de pertenecerle» (p. 185). Considera que són les pressions de diputats i oïdors les que transformen el projecte inicial de Blai en un altre de molta més presència clàssica.

Es pregunta quin és el model que pren Pere Blai per a resoldre l'ampliació del Palau. En principi accepta la visió de Carbonell d'una reelaboració de diversos referents, més que una adaptació d'un de sol. El que la major part de la historiografia ha assenyalat com a tal és el palau Senatorio de Roma, acabat precisament el 1590. Considera, però, que el tipus inicial en el qual van fixar-se Boteller i Blai és el dels palaus cardenals del Borgo Vaticano que els llegats catalans debien conèixer. Fa una anàlisi força detallada de les semblances amb quatre d'aquests, sobretot, els palaus Castellesi i Caprini, obra de Bramante. Afirma que la relació de Blai amb aquests edificis, però, és la «de

quien mira dibujos y tratados pero los entiende solamente como repertorio de imágenes intercambiables, y de quien no puede "sentir" las texturas reales y los efectos de luz y sombra que el contacto real con los edificios proporciona. (p. 203).

Aprécia també paral·lelismes notables entre la façana edificada per Pere Ferrer al carrer de Sant Sever i diverses obres romanes d'Antonio da Sangallo el jove, principalment el palau Baldassini (1518) que servirà de model per als arquitectes de la ciutat eterna durant dècades. Aquesta influència resulta també prou patent no només en mestres com ara Blai o Ferrer, sinó també en l'obra d'Amigó, del qual existeixen documentades quatre estades a Roma entre 1548 i 1569. De fet, Rovira defensa el paper d'una trobada entre Oliver de Boteller i Amigó com el possible origen de la idea d'ampliació del Palau. Pensa que és molt possible que el mateix Blai consultés a Amigó —si és que aquest encara no havia mort— els elements principals del projecte. Per a Rovira és Blai qui aprèn d'Amigó i no a l'inrevés. Un dels elements més importants del llibre és, per tant, l'esforç de Rovira per rebaixar la figura de Blai com a «arquitector» renaixentista català per excel·lència.

Aquest esforç s'estén no només al conjunt de l'obra, sinó també a l'aplicació dels ordes a la façana del Palau seguint els models de Serlio i Vignola. Aquesta aplicació dóna peu a Rovira per afirmar que la façana denota la col·laboració entre Pere Blai i Jaume Amigó, no pas el treball en exclusiva del primer. Sobre la cúpula i la llanterna del Palau arriba a conclusions semblants. El model de la cúpula és el de l'església de San Eligio degli Orefici de Rafael (1514). Atès que el tractat d'Antonio Labacco la reproduïx exactament cal discernir si Blai va veure aquest tractat o bé Amigó pogué contemplar l'original a Roma abans del seu ensorrament. Rovira manté respecte a això un interrogant. Finalment, tracta també altres elements de l'ampliació: el vestíbul i la nova capella de Sant Jordi. Pel que fa al primer troba la inspiració novament en un model de Sangallo, l'habitual a la Roma del Cinc-cents per definir l'espai previ al pati dels grans palaus, encara que la resolució final recorda el vestíbul de l'església del monestir de l'Escorial i, per tant, la influència castellana en l'obra de Blai. Insisteix novament en la llarga i inspiradora estada de Blai a la cort —que en realitat sembla acabar tres mesos abans del que Rovira afirma. Pel que fa a la capella de Sant Jordi aquesta posaria de manifest «*las dificultades de Blay para conseguir pensar de nuevo la arquitectura clasicista como un todo*» (p. 228).

Fins aquí els elements principals del contingut del llibre. Pel que fa a les fonts, l'obra de Rovira no excel·leix pel volum de noves aportacions documentals. Analitza, per exemple, els esdeveniments de 1597 a través de la consulta de la historiografia anterior, de diversos volums de les deliberacions de la Diputació, del llibre de comptes de la fàbrica —del qual no dóna referència arxivística— i d'un manuscrit conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat. Altres dos fonts podrien ajudar a perfilar millor les coses: la correspondència rebuda de la sèrie Generalitat a l'ACA i els debats al si dels estaments al voltant de la reforma del Palau durant les Corts de 1599. Alguns dels interrogants que Rovira planteja sobre la durada de l'estada de Blai a la cort o sobre quina és la traça finalment aprovada pel monarca restarien potser resolts amb la consulta d'aquesta correspondència enviada per un dels ambaixadors enviats per la Diputació a Madrid.

Les principals deficiències del text són de caràcter metodològic i expositiu. Sovint la narració pren una font, normalment historiogràfica, i la ressegueix fins a exhaurir-la, a més d'esgotar el lector. No intenta analitzar un aspecte a través de la contrastació de diverses fonts, sinó a l'inrevés. De vegades se citen autors de forma interposada quan seria preferible anar de dret a les fonts originals. En parlar del bandolerisme a la Catalunya moderna, per exemple, s'esmenta Xavier Torres a través de Ricardo García Cárcel, en

una tortuosa transició argumental. Existeixen al llarg de l'obra diversos errors de transcripció dels textos que porten Rovira, per exemple, a introduir is llatines als documents originals o desenvolupar incorrectament abreviatures. Les confusions afecten cognoms com ara Naval per Navel o Ferrara —en una confusió amb la ciutat italiana— per Ferrera. Aquests errors dificulten de vegades la comprensió: l'autor no troba el sentit modern de la paraula «rebuts» en un text de Blai, senzillament perquè el text diu «rebats». Sense haver d'anar a la font original, aquest fragment pot trobar-se correctament transcrit per Marià Carbonell (1986). Errors de major pes apareixen al glossari final en termes com «Gaudí» o «Divuitena». Al llarg del text, finalment, l'autor cau en algunes confusions de caire terminològic, com ara utilitzar l'expressió «Constitucions de Cort» per comptes de capítols de cort, emprar el terme «*ayuntamiento de Barcelona*» o referir-se al rei i la Diputació parlant de «*ambos estamentos*».

Rovira recorre igualment a cites excessivament extenses tant dels documents com d'altres autors, el que no sembla justificat ni tant sols per la voluntat de deixar parlar els contemporanis o expressar el que l'autor anomena «*gramàtica arquitectònica*» del temps. Com a exemple, una transcripció d'un encàrrec del consistori a Pere Ferrer d'unes obres a la Drassana barcelonina el 1623 que ocupen més de dos pàgines. A nivell expressiu, l'autor tendeix a posar massa sovint entre cometes expressions pròpies: no es tracta d'una excepció a manera de llicència, sinó d'una norma habitual. Constantment, a més, els paràgrafs acaben amb el suggeriment d'un seguit de preguntes que no contesta. Convindria o bé intentar respondre-les o bé justificar d'alguna forma el manteniment de la incògnita. Seguint una tendència creixent als llibres d'història que es publiquen en els últims temps es troben a faltar uns índexs i una bibliografia final que permetin al lector posar-se en relació amb altres temes connexos o amb altres obres d'interès directe sobre el tema. En contrast amb totes aquestes crítiques el llibre presenta una bona distribució d'il·lustracions que fan més entenedor el text i fins i tot un plànol adjunt amb els alçats de les diverses façanes construïdes al Palau entre els segles xv i xvii.

En general, la principal crítica a nivell metodològic és la d'un cert desordre expositiu, al qual contribueix força la manca de cap mena d'epígrafs. Es fa, per exemple, una anàlisi comparada de plantes i façanes d'obres de Blai i l'arquitecte reial Francisco de Mora al capítol inicial sobre «Cataluña: las condiciones de un reino heredado»: potser no és el lloc més adequat per fer-ho. Altres exemples permeten abundar en aquesta impressió general: al capítol tercer, sense una transició prou estructurada se'ns parla de la trajectòria demogràfica barcelonina al llarg dels segles xvi-xvii, d'impressions de viatgers sobre la ciutat, i de salaris, primer dels manobres i més tard d'altres oficials a tall comparatiu. De vegades es troba a faltar una coherència argumental que permeti al lector transitar pel text més lliurement sense talls sobtats.

L'obra de Josep M. Rovira resulta valuosa en la seva concepció globalitzadora de diverses perspectives de la història de l'art, social, política i cultural. Una visió àmplia des de l'observatori particular de la història de l'arquitectura, que serveix per enriquir les aproximacions que fins ara la historiografia havia realitzat a l'ampliació moderna del Palau de la Generalitat. Una visió àmplia i globalitzadora que els historiadors generals poques vegades assagen en la direcció contrària. Les seves propostes i conclusions —n'hi ha més de les primeres que de les segones—, sobretot pel que fa al paper de Pere Blai en la difusió de l'arquitectura renaixentista italiana a Catalunya, hauran de ser sotmeses ara a debat entre els especialistes en història de l'art i de l'arquitectura.